

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.439

Горняк О. В.

Салюк-Кравченко О. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОЦІНКА ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ НА ОСНОВІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ

Статтю присвячено оцінюванню стану продовольчої безпеки регіону та на її основі – продовольчої безпеки держави. Розглянуто підходи до тлумачення сутності продовольчої безпеки та відмінності її забезпечення на державному і регіональному рівнях. Визначено, що застосовуваних для оцінювання індикаторів продовольчої безпеки держави недостатньо для цілей стратегічного управління нею. Проблематику продовольчої безпеки регіонів розглянуто з точки зору умов її забезпечення. Запропоновано напрямки розвитку методів оцінювання продовольчої безпеки держави на основі стану безпеки в регіоні.

Ключові слова: продовольча безпека регіону, продовольча безпека держави, економічна безпека, регіональний розвиток, оцінка продовольчої безпеки.

Постановка проблеми. Продовольча безпека є невід’ємною частиною національної безпеки. Від вирішення завдання поліпшення забезпечення населення продуктами харчування залежить розвиток держави та кожного її регіону. Із прийняттям нової Стратегії національної безпеки України ця проблематика набула ще більшої актуальності через її тісний зв’язок із стратегічними цілями забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку України у світлі перспективи інтеграції до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [12]. Тож перед економічною наукою постає важливе завдання розвитку сучасного аналітичного інструментарію для ефективного управління регіональним розвитком та, зокрема, продовольчою безпекою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у наукове обґрунтування теоретико-методологічних та практичних засад управління продовольчою безпекою на рівні держави та регіону було здійснено у працях таких дослідників як В. Г. Андрійчук, В. Балабанов, І. К. Бистряков, О. Г. Білорус, І. Ф. Білько, З. С. Варналій, В. І. Власов, В. І. Геєць, О. Гойчук, П. Лайко, Б. Пасхавер, П. Саблук, В. Шиян та багатьох інших. Віддаючи належне їх внеску відзначимо, що попри широке вивчення даної проблематики значна частина методологічних аспектів оцінювання продовольчої безпеки держави та регіону потребує подальшого розвитку, як сама динаміка продовольчої безпеки – безперервного моніторингу та аналізу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вбачається, що в умовах посилення територіального самоврядування, та поглиблення господарської спеціалізації зростає необхідність розвитку підходів до оцінки продовольчої безпеки держави на основі становища в регіонах, котрі дозволять сформулювати теоретичну основу державної політики забезпечення продовольчої безпеки та держави, і збалансованого розвитку вітчизняної промисловості як однієї з передумов її забезпечення.

Мета статті полягає в узагальненні та розвитку теоретичних і методичних підходів до оцінювання стану продовольчої безпеки регіону та управління нею, а також використання регіональних пара-

метрів безпеки для оцінки продовольчої безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Сутність продовольчої безпеки має досить багато тлумачень. Їх спільною рисою є визначення головного критерію стану продовольчої безпеки – забезпечення населення продовольством у достатній кількості, визначеного асортименту та якості. Відмінності у дефініціях зумовлені, здебільшого, баченням функцій суб’єкту управління. Тож, сутність продовольчої безпеки у працях [1, с. 91-92; 2; 5, с. 108-109; 7; 8, с. 135-138] визначається через:

1) характеристику ролі держави у забезпеченні продовольчої безпеки як стану:

- самозабезпечення необхідним обсягом та асортиментом продовольства;

- захищеності інтересів суспільства у продовольчій сфері;

- стійкості системи продовольчої безпеки до негативних впливів політичного, економічного та соціального характеру;

2) характеристику стану макросередовища, фінансів домогосподарств, ринку продуктів харчування (наприклад, як доступність продовольства для всіх людей, в будь-який час).

Синтез вищенаведених визначень дозволяє характеризувати продовольчу безпеку як систему, котра перебуває під впливом різних факторів. Їх групування дозволяє виділити такі аспекти цієї проблематики:

- *політичний*, який полягає у спроможності державної влади забезпечити ефективне законодавче регулювання ринку сільськогосподарської продукції та продовольства; встановити єдині вимоги до якості продуктів харчування, які б відповідали міжнародним стандартам та нормам; створити умови для ефективної діяльності вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку;

- *економічний*, що характеризує спроможність держави мобілізувати власний сільськогосподарський потенціал та реалізувати його у забезпеченні внутрішнього ринку продовольством власного виробництва; а також характеризує здатність економіки держави забезпечити достатній рівень купівельної спроможності населення для задоволення продовольчих потреб;

– соціальний, який характеризує врахування специфіки потреб різних соціальних та статевих груп у продовольстві визначеного виду, кількості та нормативних показників якості.

Вищенаведеним пояснюється складність підбору оцінних параметрів, які дозволили б комплексно оцінити стан продовольчої безпеки з урахуванням усіх ймовірностей виникнення загроз. У зв'язку з цим, рівень продовольчої безпеки, зазвичай, вимірюється за реальними обсягами споживання. Так, у проекті закону «Про продовольчу безпеку України» №11378 від 24.10.2012 р. для оцінки продовольчої безпеки запропоновано використовувати такі індикатори:

– добова енергетична цінність раціону людини (граничний рівень 2500 ккал/добу);

– забезпечення раціону людини основними харчовими продуктами;

– достатність запасів зерна у державних продовольчих ресурсах (граничний рівень – 17% від загального обсягу споживання);

– економічна доступність продуктів, яка визначається за часткою витрат на харчування в загальному обсязі витрат домогосподарств (граничний рівень – 50%);

– диференціація вартості харчування між групами населення за рівнем доходів;

– ємність внутрішнього ринку окремих продуктів;

– продовольча незалежність за окремим продуктом (граничний рівень – 20%) [10].

Варто відзначити, що наведені у законопроекті оцінні параметри базуються на індикаторах, які знайшли широке застосування у міжнародних нормативних актах [14; 15] та присвяченій проблематиці економічної та продовольчої безпеки науковій літературі [1; 4; 6; 11].

Переважає більшість із наведених підходів фіксують динаміку статистичних показників забезпечення продовольством, акцентують увагу на показниках якості та безпечності продовольства, і тому не дають достатньо інформації для проведення комплексної оцінки рівня продовольчої безпеки та для прийняття рішень у стратегічному управлінні нею.

Діяльність із забезпечення продовольчої безпеки має суттєві відмінності на державному та регіональному рівнях. Так, для держави продовольча безпека є одним із основних завдань влади, необхідною умовою державного суверенітету та вагомим фактором незалежності на міжнародній арені. Держава володіє усією повнотою повноважень влади для застосування різних інструментів забезпечення достатності продуктів харчування: міжгалузева регуляторна політика держави здійснює вплив на діяльність суб'єктів агропромислового комплексу та харчової промисловості, а також учасників внутрішнього та зовнішнього ринку; впливає на споживацьку поведінку та здатність широкого загалу населення забезпечувати себе необхідними продуктами харчування (наприклад, через їх купівлю, або виробництво для власних потреб в індивідуальних господарствах), тощо.

Значення держави у забезпеченні продовольчої безпеки складно переоцінити, оскільки до її функцій відносяться:

– регулювання процесів постачання продовольства та забезпечення контролю за їх динамікою;

– підтримка вітчизняних виробників продовольства, та промислових виробників сучасного устаткування для потреб харчової промисловості;

– створення стратегічних запасів продовольства;

– підтримка оптимального співвідношення між часткою спожитих продуктів харчування власного виробництва та часткою імпортованих;

– сприяння розвитку підприємств агропромислового комплексу;

– розвиток міжрегіональної транспортної інфраструктури;

– забезпечення дієвості фітосанітарного та ветеринарного контролю в сільському і рибному господарстві, харчовій промисловості і торгівлі;

– забезпечення доступності основних продуктів харчування для основної маси населення.

Таким чином, оцінка продовольчої безпеки має відображати динаміку статистичних показників доступності продовольства у контексті заходів регулюючого впливу держави.

Уникнення негативних впливів на економічну систему передбачає визначення загальних орієнтирів для прийняття рішень з продовольчого забезпечення населення, а також ієрархічних рівнів в управлінні – від державного до регіонального. Іншими словами, продовольча безпека держави, в першу чергу, складається з продовольчої безпеки регіонів, і у найпростішому вираженні може визначатися як сума рівнів їх продовольчої безпеки.

Реалізація вищенаведених функцій на рівні загальнодержавних програм, продовжується в регіонах у діяльності уповноважених державних установ. Відповідно, певний критичний рівень продовольчої безпеки, зокрема, щодо контролю якості, економічного стимулювання сільськогосподарських товаровиробників, розвитку транспортної інфраструктури забезпечується застосуванням саме адміністративних методів.

Проте разом з тим, значна частина засобів державного управління не застосовується регіонами [3, с. 13]. Регіональна влада обмежена у своїй здатності визначати галузеву структуру промисловості, встановлювати порядок фінансово-господарської діяльності виробників та торговельних мереж; діяльність органів місцевої державної влади не може «відходити» від державної політики у продовольчій, чи пов'язаних із нею сферах; певні функції із забезпечення продовольчої безпеки виконуються лише центральною владою (наприклад, формування стратегічного запасу продовольства [3, с. 13]). Тож, з огляду на ці обмеження продовольчу безпеку регіону цілком слушно визначають як «здатність регіональної системи формувати і розподіляти продовольчі ресурси, стабільно забезпечувати всі категорії населення продуктами харчування на всій своїй території, причому не нижче норм мінімальної потреби кошика» [13]. Відповідно, однією з основних функцій місцевої влади вважається забезпечення рівноправних умов для функціонування продовольчого ринку [6, с. 78].

Вищенаведене визначає потенціал застосування результатів оцінки продовольчої безпеки регіону для характеристики продовольчої безпеки держави:

– по-перше, регіон характеризується певним рівнем споживання продовольства на одну особу, відповідно висхідна чи низхідна динаміка вказуватиме на появу нових можливостей чи загроз для продовольчої безпеки держави;

– географічне розташування регіону, його господарська спеціалізація, рівень розвитку підприємства та інфраструктури характеризують його

значення в моделі продовольчого балансу держави.

У цьому контексті проблематика продовольчої безпеки регіону як частина проблематики продовольчої безпеки держави сповна розкривається через регіональну специфіку досягнення її ключових умов:

- самозабезпечення продовольством;
- забезпечення надійності транспортної інфраструктури та торговельних мереж;
- раціональний регіональний поділ праці.

Самозабезпеченість – це здатність господарської системи регіону виробити та поставити на місцевий ринок основні групи продовольства належної якості. Відповідно до галузевої спеціалізації регіону цей показник може досягати мінімального та максимального значення.

На думку Є.О. Григор'єва показник самозабезпеченості характеризує внесок області в продовольчу незалежність країни [3, с. 14]. З цим важко не погодитись, проте вважаємо, що внесок регіону може виявлятися й опосередковано – значення регіону може полягати у постачанні сільськогосподарським та переробним підприємствам промислової продукції: енергії, обладнання, матеріалів, які є необхідними для виробництва продовольства. Наявність необхідних засобів виробництва найбільше впливає на здатність до самозабезпечення, оскільки «... невпевненість у постійному забезпеченні дешевими матеріально-технічними ресурсами, або енергоресурсами може викликати невпевненість у досягненні самозабезпеченості» [11, с. 18].

Відповідно до рівня самозабезпеченості розглядаються регіони-виробники та регіони-споживачі продовольства. Відносно того чи іншого регіону здатність до самозабезпечення визначається історично зумовленою структурою промислового виробництва. Проте в будь-якому разі, продовольча безпека регіону потребує досягнення ним певного нормативного рівня самозабезпечення основними видами продуктів харчування, транспортування яких пов'язується зі значними витратами, або зниженням споживчої та енергетичної цінності продуктів, зокрема: цільномолочних продуктів, картоплі, овочів, яєць.

Важко переоцінити значення транспортної інфраструктури та торговельних мереж у забезпеченні продовольством регіонів-споживачів, а також для організації збуту продуктів харчування регіонами-виробниками. Транспортна інфраструктура з точки зору потреб однієї області (як доступність тих чи інших видів сполучення з іншими областями) є детермінантом достатньої ємності внутрішнього ринку продовольства; з точки зору потреб регіону та держави – здатності агентів ринку максимізувати ефективність логістики постачання продуктів харчування з регіону-виробника до регіонів-споживачів (за критеріями мінімізації транспортних витрат та псування продуктів у дорозі, скорочення строків постачання).

Надійність торговельних мереж характеризує здатність учасників ринку оперативно реагувати на потреби населення та організувати постачання й тимчасове зберігання тих видів продовольства, в яких існує нагальна потреба. При цьому, залежно від кон'юнктури ці поставки можуть відбуватися із внутрішнього або зовнішнього ринків.

Фактор регіонального поділу праці є однією з основних вихідних умов для управління продовольчою безпекою. Планування продовольчого балансу держави слід проводити з урахуванням таких вимог раціональності:

– екологічного стану території, від якого залежить безпечність та якість сільськогосподарської продукції;

– природно-кліматичних умов, які визначають перелік видів продуктів харчування, які можуть вироблятися регіоном взагалі, а також економічну ефективність їх виробництва;

– наявності у регіоні чи сусідніх областях промислових підприємств, які виробляють необхідні для агропромислового комплексу обладнання та матеріали;

– наявності переробних підприємств у регіоні чи сусідніх областях.

В сучасних умовах у вимірі регіонального поділу праці надзвичайно важливе значення має забезпечення конкурентоспроможності окремих виробництв, або корпорацій (фінансово-промислових груп). Їх соціальна місія має полягати у створенні економічної основи доступності продовольства (більшою мірою це стосується купівельної спроможності населення регіонів-споживачів), або ж масового виробництва видів продуктів харчування, які переважають за доступністю та якістю імпорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів (наприклад, з Білорусії, Єгипту, ЄС тощо).

Відповідно до вищенаведеного розглядаємо такі перспективні напрямки оцінювання продовольчої безпеки держави на основі регіональних параметрів:

– **ринкового балансу виробництва та забезпеченості регіонів продуктами харчування**, який будуватиметься за результатами дослідження обсягів споживання та внутрішньої торгівлі між регіонами-виробниками та регіонами-споживачами у розрізі: а) видів продуктів харчування; б) достатності харчування відповідно до норм фізіологічних потреб населення[9]; в) каналів постачання (з деталізацією найбільших постачальників). Побудова такої моделі дозволить: а) відслідковувати вплив динаміки обсягів виробництва сільськогосподарської та харчової продукції, та визначати, в якій мірі проблеми із виробництвом (постачанням) певного виду продукції в одному регіоні зумовлюють погіршення стану продовольчої безпеки інших регіонів та держави; б) визначати імпортозалежність окремих регіонів за видами продукції, і оцінювати її вплив на імпортозалежність усієї держави;

– **бального ранжування регіонів**, за внеском кожного з них у загальний стан «самозабезпечення», або «забезпечення» продовольчими запасами в межах відповідних промислових кластерів. У цьому вимірі продовольча безпека глибше розкриває свою сутність як складова економічної безпеки. За великим рахунком, від належного рівня забезпечення продовольством залежить соціально-економічна стабільність промислових центрів та ефективність роботи великих підприємств, тож оцінювання резервів забезпечення їх потреб характеризує продовольчу безпеку держави у її зв'язку з інтересами економічної та національної безпеки;

– **економічної доступності продовольства**, яку слід характеризувати:

а) порівнянням загального рівня доходів населення та рівня цін на основні види продовольства; б) достатністю коштів домогосподарств для забезпечення повноцінного харчування у розрізі їх статеві-вікової структури, належності до груп фізичної активності. У цьому вимірі оцінка продовольчої безпеки регіону характеризує продовольчу безпеку держави як частину до цілого пропорційно

частці населення регіону в загальній чисельності населення України.

Висновки і пропозиції. Управління продовольчою безпекою регіону здійснюється безпосередньо органами центральної державної влади через законодавчу, адміністративну, регулюючу та контрольну діяльність відповідних установ. Участь місцевої влади опосередковується повноваженнями щодо забезпечення ефективного функціонування продовольчого ринку.

Проблематика продовольчої безпеки регіону розкривається через виконання її ключових умов: самозабезпечення продовольством, надійності транспортної інфраструктури та ефективності функціонування торговельних мереж, врахування

у діяльності з забезпечення продовольчої безпеки держави особливостей регіонального поділу праці.

Оцінка продовольчої безпеки регіону проводиться з використанням інструментарію, який знайшов широке застосування у міжнародних та національних нормативних актах, науковій літературі, яка присвячена проблематиці економічної та продовольчої безпеки. На нашу думку, обмеженням цих підходів є відсутність даних щодо прийняття рішень в управлінні продовольчою безпекою держави. Запропоновано до обговорення перспективні напрямки оцінювання продовольчої безпеки держави на основі регіональних параметрів, які дозволять проводити моніторинг вкладу регіонів у забезпечення продовольчої безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Бондарева Г.С. Продовольственная безопасность региона: критерии и пороговые значения // Научный альманах. – 2015. – № 9. – С. 90-100.
2. Голікова К.П. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення [Електронний ресурс] // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічна наука. – 2012. – № 22. – Режим доступу: [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/67.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/67.pdf) (25.06.2016). – Назва з екрану.
3. Григорьев С.О. Продовольча безпека та особливості її формування на рівні регіонів // Економіка харчової промисловості. – 2015. – №1. – С. 13-16.
4. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД. – 1997. – 144 с.
5. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1. – С. 108-112.
6. Кондра О.Р. Оцінювання стану продовольчої безпеки регіону // Регіональна економіка. – 2014. – № 4. – С. 78-86.
7. Курман Т.В. Щодо поняття та ознак продовольчої безпеки // Науковий вісник НУБіП. – 2011. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/12152/1/11ktv.pdf> (25.06.2016). – Назва з екрану.
8. Лушпаев С.О. Поняття продовольчої безпеки за законодавством зарубіжних держав // Форум права. – 2015. – № 3. – С. 135-142.
9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії» № 272 від 18.11.1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 49. – С. 340.
10. Проект закону про продовольчу безпеку України № 11378 від 24.10.2012 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт] / Законопроекти. – 2012. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44744 (22.06.2016). – Назва з екрану.
11. Сеперович Н. Продовольча безпека в Україні: стан, проблеми, шляхи вирішення / Н. Сеперович, О. Шевцов. – К. : Проект «Аграрна політика для людського розвитку», 2002. – 44 с.
12. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» // Офіційний вісник України. – 2015. – № 43. – С. 14. – Ст. 1353.
13. Хромов Ю.С. Еда как безопасность страны: уроки кризиса // Международный сельскохозяйственный журнал. – 1999. – № 13. – С. 11-13.
14. Food security statistics [Електронний ресурс] // Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединённых Наций : [сайт] / Статистика продовольственной безопасности. – 2016. – Режим доступу: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/en/> (25.06.2016). – Назва з екрану.
15. Measurement [Електронний ресурс] // United States Department of Agriculture : [сайт] / Food Security in the U.S. – 2016. – Режим доступу: <http://www.ers.usda.gov/topics/food-nutrition-assistance/food-security-in-the-us/measurement.aspx> (25.06.2016). – Назва з екрану.

Горняк О. В.

Салюк-Кравченко А. А.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ОЦЕНКА ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА НА ОСНОВЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

Резюме

Статья посвящена оценке состояния продовольственной безопасности региона и на ее основе – продовольственной безопасности государства. Рассмотрены подходы к толкованию сущности продовольственной безопасности и отличия ее обеспечения на государственном и региональном уровнях. Определено, что применяемых для оценки индикаторов продовольственной безопасности государства недостаточно для целей стратегического управления ею. Проблематику продовольственной безопасности регионов рассмотрено с точки зрения условий ее обеспечения. Предложены направления развития методов оценки продовольственной безопасности государства на основе состояния системы безопасности в регионе.

Ключевые слова: продовольственная безопасность региона, продовольственная безопасность государства, экономическая безопасность, региональное развитие, оценка продовольственной безопасности.

Gornyak O. V.

Saliuk-Kravchenko O. O.

Odessa I. I. Mechnikov National University

EVALUATION OF FOOD SECURITY OF THE STATE BASED ON ITS REGIONAL INDICATORS

Summary

The article is devoted to the problems of evaluating of food security of the region and on its basis – food security of the state. It was considered approach to the interpretation of the essence of food security, and differences its ensuring at the national and regional levels. Determined that the indicators used for the evaluation of food security is not enough for the purposes of strategic management of it. It examined issues of food security of regions from the standpoint of the conditions of its providing. Was suggested prospective directions of development of methods for evaluating food security of the state based on the safety level of its regions.

Key words: food security of the region, food security of the state, economic security, regional development, food security assessment.

УДК 336.132

Педченко Н. С.

Сіліхін Б. В.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

У статті розглянуто вплив Національного банку України на стабілізацію ситуації в економіці України в 2015 р. Досліджено інструменти монетарної політики центрального банку і можливості їх застосування. Наведено висновки про виконання регулятором завдань, визначених у Конституції України та законодавстві. **Ключові слова:** монетарна політика, Національний банк України, інструменти монетарної політики, інфляція, курс національної валюти.

Постановка проблеми. Переддефолтний стан економіки України вимагає від усіх ланок управління державою максимального позитивного результату і ефективності прийнятих рішень. Це стосується і Національного банку України як особливого центрального органу державного управління, який за допомогою інструментів монетарної політики здійснює вплив на окремі показники державної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу дослідження грошово-кредитної політики та її впливу на економіку країни становлять праці зарубіжних науковців Дж. О'Рігана, Дж. Тейлора, Ст. Фішера, М. Фрідмена, С. Мишкіна, Е.Дж. Долана та ін. У вітчизняній економічній літературі цим проблемам приділяли значну увагу такі економісти, як В. Бурлачков, О. Вовчак, В. Геець, Н. Гребеник, О. Дзюблюк, С. Міщенко, А. Мороз, А. Сомик, В. Стельмах, В. Ющенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій щодо інструментів монетарної політики Національного банку України, порівняно невелика кількість авторів звертає увагу на кінцевий результат діяльності і виконання визначених Конституцією України, а також Законом України «Про Національний банк» завдань.

Мета статті полягає у розгляді впливу Національного банку України на стабілізацію ситуації в економіці країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська економіка знаходиться у критичному стані. За роки незалежності позиції України в багатьох світових рейтингах погіршилися. Наприклад, у 1992 р. країна займала 54-е місце

у світі за індексом розвитку людського потенціалу, а в 2015 р. – лише 82-е [1]. Схожа динаміка спостерігається й по інших показниках: індексу економічної свободи, індексу сприйняття корупції, індексу глобальної конкурентоспроможності. У 1991 р. Україна займала 60-е місце у світі за рівнем ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності. Тоді цей показник становив 6,4 тис. дол. На той час це середній рівень для країн Центральної та Східної Європи. За весь час до 2015 р. в Україні ВВП на душу населення зріс лише на 24%, тоді як у Польщі, Угорщині, Чехії ВВП на душу населення зріс більше ніж у 2,5 рази (рис. 1).

		1991 рік	2015 рік	
57	Бразилія	\$6.831	\$15.359	+125%
58	Уругвай	\$6.757	\$21.201	+214%
59	ПАР	\$6.711	\$13.165	+96%
60	Україна	\$6.403	\$7.916	+24%
61	Мексика	\$6.353	\$17.277	+172%
62	Польща	\$5.740	\$26.135	+355%
63	Азербайджан	\$5.589	\$17.740	+219%
	В середньому по країнах Центральної Європи	\$6.470	\$25.295	+291%
	В середньому по країнах світу	\$5.585	\$15.464	+177%

Рис. 1. Показник ВВП на душу населення в 2015 р. порівняно з 1991 р. [1]